

## Система вправ для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції у говорінні майбутніх філологів

Проблема створення системи вправ для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів є однією з найактуальніших у практичному відношенні та найбільш складних у теоретичному плані. Її актуальність і значущість зумовлюється нагальною необхідністю ранньої професіоналізації практичних занять з іноземної мови (ІМ), оскільки формування професійної компетенції майбутніх учителів відбувається, як правило, на заняттях з методики навчання ІМ, де питома вага відводиться теоретичним питанням, а також під час педагогічної практики, яка не є достатньою для формування стійкої професійної бази. Теоретично ця проблема пов'язана з питаннями формування, вдосконалення та розвитку граматичних навичок говоріння, соціокультурних навичок і вмінь, професійно орієнтованих методичних умінь та багатьма іншими.

Проблемі організації професійно орієнтованих занять з ІМ присвячені роботи багатьох методистів, які по-різному тлумачать і розуміють професійну спрямованість занять та пропонують розроблені ними комплекси чи системи вправ. Так, О.О.Смирнова<sup>1</sup> розглядає проблему професійної підготовки майбутніх учителів ІМ через призму формування соціокультурної компетенції та пропонує такі групи вправ і завдань для її формування: завдання і вправи, спрямовані на сенсифікацію власного досвіду і знання; завдання і вправи, спрямовані на розкриття культурно-специфічних іншомовних понять; завдання і вправи, спрямовані на усвідомлене порівняння власного соціокультурного фону і соціокультурного фону країни, мова якої вивчається; завдання і вправи, спрямовані на аналіз міжкультурних непорозумінь.

І.В.Самойлюкевич<sup>2</sup> при навчанні професійно орієнтованого говоріння студентів зосереджує увагу на тематичності, яка досить чітко виражена у професійно орієнтованих діалогах і монологіях, і пропонує групи вправ для оволодіння студентами професійно спрямованим діалогічним і монологічним мовленням.

А.М.Хомицька<sup>3</sup>, вказуючи на необхідність професіонального навчання, розглядає професіоналізацію під кутом зору вдосконалення фонетичних навичок говоріння і пропонує комплекс вправ, який містить дві групи вправ: 1) група вправ із загальною комунікативною орієнтацією для діагностики, коректування та вдосконалення комунікативних фонетичних навичок; 2) група вправ з комплексною функціональною орієнтацією для формування лінгвометодичних умінь. У свою чергу, Т.П. Камаєва<sup>4</sup> професіоналізацію занять з ІМ пов'язує з необхідністю формування професійно-методичних умінь мовленнєвої взаємодії і вказує на необхідність вирішення методичних задач.

Проведений нами аналіз вищезгаданих наукових праць свідчить про те, що здійснені дослідження не висліджують усіх аспектів проблеми формування професійної компетенції, зокрема не розглянутим залишається питання формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції, а звідси – і відсутність системи вправ для її формування. Саме тому ми вважаємо актуальним та необхідним розглянути цей аспект вказаної проблеми, тобто розробити науково обґрунтовану систему вправ для формування професіонально орієнтованої англомовної граматичної компетенції, що і є завданням цієї статті.

У межах нашого дослідження професійно орієнтовану англомовну граматичну компетенцію ми розглядаємо як здатність майбутніх учителів реалізовувати граматичну компетенцію в різноманітних умовах мовленнєвого спілкування, здатність до успішної професійної діяльності, що передбачає оволодіння майбутніми філологами сукупністю знань, навичок та вмінь, які б забезпечували формування у особистості готовності до професійної діяльності та міжкультурного спілкування.

З метою побудови ефективної системи вправ нами визначені соціально-психологічні та дидактичні передумови формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції. До соціально-психологічних передумов ми відносимо:

<sup>1</sup> Смирнова Е. А. Профессионально-направленное формирование социокультурной компетенции в процессе подготовки будущих учителей иностранного языка (на материале немецкого языка): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 2001. – 182 с.

<sup>2</sup> Самойлюкевич И. В. Методика обучения профессионально направленному говорению на английском языке (III курс языкового педагогического вуза): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1990. – 247 с.

<sup>3</sup> Хомицькая А. Н. Профессионально-ориентированное совершенствование фонетической стороны иноязычной речи студентов старших курсов языкового педагогического вуза (на материале английского языка): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – Н. Новгород, 1999. – 278 с.

<sup>4</sup> Камаева Т. П. Формирование профессионально-методических умений речевого взаимодействия на иностранном языке (английский язык): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1990. – 390 с.



- 1) упровадження особистісно-діяльнісного та соціокультурного підходів у процес навчання ІМ;
- 2) врахування основних психологічних умов формування особистості з позиції викладача і студентів на заняттях з практичної граматики;
- 3) формування, підтримання та підвищення мотиваційного фактора;
- 4) визначення і врахування поетапності операцій, що мають місце при формуванні репродуктивної та рецептивної граматичної навички;
- 5) формування готовності особистості до вторинної акультурації, до міжкультурного спілкування та формування комунікабельності, толерантності, відкритості, умінь соціально взаємодіяти з партнерами по спілкуванню, здатності слухати і чути співрозмовника, а також умінь бачити відмінності й тотожності в культурах і світосприйнятті носіїв мов, формування позитивного ставлення до ІМ, до культури народу, який цією мовою розмовляє;
- 6) формування білінгвальної свідомості, в якій дві мовні картини світу, як і системи двох мов, знаходяться у закономірній відповідності.

Що стосується дидактичних передумов формування вказаної компетенції, то вони детально розглянуті нами у попередній статті.<sup>1</sup>

Для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції нами обрана граматична категорія умовного способу (УС), яка є комунікативно значущою одиницею, що виконує важливі функції у мовленні; вона носить проблематичний характер з огляду на її специфіку, труднощі засвоєння й неспіввіднесеність з аналогічним явищем рідної мови.

Зважаючи на те, що досягнення високого рівня сформованості компетенції неможливе без виконання вправ, перейдемо до розгляду системи вправ для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів.

Для побудови системи вправ, яку ми пропонуємо, необхідно:

- 1) визначити групи, типи, види вправ, які увійдуть до системи;
- 2) визначити послідовність розташування типів і видів вправ з урахуванням стадіальності формування та розвитку навичок і вмінь;
- 3) врахувати позитивний взаємний вплив різних видів мовленнєвої діяльності (МД) у навчальному процесі;<sup>2</sup>
- 4) визначити розташування вправ, спрямованих на формування та вдосконалення професійно орієнтованих методичних умінь.

У нашому дослідженні ми дотримуємося сучасних вимог до вправ та критеріїв їх класифікації, визначених Н.К. Склярєнко.<sup>3</sup>

Вкажемо критерії, згідно з якими вправи відносять до того чи іншого типу: 1) вмотивованість, 2) ступінь комунікативності, 3) ступінь керування мовленнєвими діями, 4) спрямованість навчальної дії/діяльності на прийом або видачу інформації, 5) наявність ігрового компонента, 6) спосіб організації, 7) необхідність забезпечення опорами, 8) культурологічна спрямованість, 9) професійна спрямованість. До вказаних критеріїв ми відносимо ще й такий як взаємопов'язаність граматичного і лексичного матеріалу. В дослідженні ця вимога зумовлює розробку вправ, зміст яких відображає лексичний матеріал у межах тих тем, які вивчаються студентами на заняттях з практики усного та писемного мовлення. Це означає, що на заняттях з практичної граматики реалізація даної вимоги передбачає не лише формування граматичних навичок, але й удосконалення лексичних навичок говоріння.

Визначення критеріїв класифікації вправ дає нам підставу організувати їх у межах окремої системи, що складатиметься з підсистем, які, у свою чергу, містять групи вправ, спрямованих на формування, вдосконалення і розвиток певних навичок і вмінь. Розглянемо, які підсистеми та групи вправ увійдуть до системи вправ для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів.

Визначення нами підсистем та груп вправ зумовлено вимогами Програми,<sup>4</sup> дидактичними, соціально-психологічними передумовами формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів, методичними принципами її формування, а також на основі лінгвістичних особливостей граматичної структури (ГС).

Так, окрема система вправ складається із двох підсистем, а саме:

- підсистема вправ для формування, вдосконалення й розвитку граматичних навичок вживання граматичної структури в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь;
  - підсистема вправ для формування, вдосконалення й розвитку професійно орієнтованих методичних умінь.
- Виходячи з поетапності формування навичок та вмінь, до кожної підсистеми вправ можна віднести групи вправ, кожна з яких має свою мету, що залежить від стадії засвоєння матеріалу, мети й задач, які постають перед викладачем.

Так, до **першої підсистеми** входять такі групи вправ:

<sup>1</sup> Стеченко Т.О. Дидактичні передумови формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів // Вісник КНЛУ. Серія "Педагогіка та психологія". – К.: Вид. центр КНЛУ. – 2002. – Вип. 5. – С. 280-286.

<sup>2</sup> Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.

<sup>3</sup> Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. – 1999. – №3. – С. 3-7.; Склярєнко Н.К. Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов // Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики викладання іноземних мов: Збірник наукових праць. – К.: Київський держ. пед. ін-т інозем. мов, 1992. – С. 9-14.

<sup>4</sup> Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 245 с.



- 1) група вправ для вдосконалення й розвитку граматичних навичок вживання ГС в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь;
- 2) група вправ для формування й удосконалення граматичних навичок вживання ГС в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь;
- 3) група вправ для вдосконалення й розвитку граматичних навичок вживання ГС в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь;

**Друга підсистема** містить:

- 1) групу вправ для формування і вдосконалення умінь оцінювати усне мовлення та локалізувати граматичні помилки;
- 2) групу вправ для формування і вдосконалення умінь виправляти граматичні помилки;
- 3) групу вправ для формування і вдосконалення умінь пояснювати граматичний матеріал;
- 4) групу вправ для формування і вдосконалення умінь складати схеми, таблиці, які відображають структуру граматичного явища;
- 5) групу вправ для формування і вдосконалення умінь аналізувати речення;
- 6) групу вправ для формування і вдосконалення умінь формулювати завдання до вправ;
- 7) групу вправ для формування і вдосконалення умінь розробляти граматичні вправи;
- 8) групу вправ для формування і вдосконалення умінь розробляти серію вправ.

Прокоментуємо вказані нами підсистеми та групи вправ для формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції майбутніх філологів на прикладі умовного способу (УС).

Так, до **першої підсистеми** належать три групи вправ. Перша група вправ даної підсистеми призначена для вдосконалення й розвитку граматичних навичок вживання умовних речень трьох типів в усному мовленні студентів у відповідності з дидактичним принципом наступності і має місце під час навчання студентів на першому курсі.

Крім того, дана група вправ має на меті вдосконалення й розвиток соціокультурних навичок та вмінь студентів у відповідності з вимогами Програми.<sup>1</sup>

До другої групи вправ ми відносимо вправи на формування і вдосконалення граматичних навичок вживання УС в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь на другому році навчання у відповідності з вимогами Програми.<sup>2</sup>

До третьої групи вправ належать вправи для вдосконалення й розвитку граматичних навичок вживання УС в усному мовленні студентів та соціокультурних

навичок і вмінь на третьому році навчання у вищих навчальних закладах освіти.<sup>3</sup>

Розробляючи вправи, які увійдуть до цієї підсистеми, ми приділили увагу відбору соціокультурної інформації для змісту вправ, оскільки, як указує С.Г.Тер-Мінасова,<sup>4</sup> знати значення слів та правила граматики є явно недостатнім для того, щоб активно користуватися мовою як засобом спілкування. Необхідно знати якомога глибше світ мови, що вивчається. Іншими словами, крім значень слів та правил граматики, потрібно знати: 1) коли сказати/написати, як, кому, де; 2) як дане значення/поняття, даний предмет думки живе у реальності світу, мова якого вивчається.

При відборі культурознавчих матеріалів для змісту вправ ми виходили з наступних критеріїв відбору:

- 1) культурознавча цінність. Формування соціокультурних навичок та вмінь має відбуватися на основі ознайомлення студентів з цінною культурознавчою інформацією, що містить відомості про реалії життя носіїв вивчаної мови, особливості їхнього життя, і яка має бути включеною до змісту вправ;
- 2) сучасність і загальновідомість у середовищі носіїв мови. Нами відбиралися інформаційні одиниці соціокультурного характеру, якими володіють носії мови на даний момент.<sup>5</sup> Для відбору матеріалу у відповідності з цим критерієм ми спілкувалися з носіями мови, опрацьовували англійські джерела з метою визначення інформації, яка найбільш повно, цікаво розкриває обрані нами теми.

Перейдемо до розгляду другої підсистеми вправ. На основі дидактичних принципів наступності та професіоналізації навчального процесу, а також визначених нами професійно орієнтованих методичних умінь укажемо, як групи вправ співвідносяться з етапами навчання.

Так, на першому курсі навчання у вищих навчальних закладах освіти, що готують майбутніх філологів, матимуть місце групи вправ для формування й удосконалення:

- вмінь оцінювати усне мовлення та локалізувати граматичні помилки;
- вмінь складати схеми, таблиці, які відображають структуру трьох типів умовних речень;
- вмінь формулювати завдання до вправ.

На другому році навчання слід включити групи вправ для формування й удосконалення:

- вмінь оцінювати усне мовлення та локалізувати граматичні помилки;
- вмінь виправляти граматичні помилки;
- вмінь складати схеми, таблиці, які відображають структуру УС;

<sup>1</sup> Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаса, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін. – Вінниця: Нова книга, 2001. – С. 55.

<sup>2</sup> Там же. – С. 70-71.

<sup>3</sup> Там же. – С. 84-86.

<sup>4</sup> Тер-Мінасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учебное пособие. – М.: Слово/Slovo, 2000. – С. 29-30.

<sup>5</sup> Пономарьова Ю.А. Особливості лінгвокраїнознавчого підходу до навчання старшокласників усного японського мовлення // Іноземні мови. – 2001. – №4. – С. 18-21.



- вмінь формувати завдання до вправ;
- вмінь аналізувати речення, які містять УС;
- вмінь пояснювати граматичний матеріал;
- вмінь розробляти граматичні вправи.

Заняття з практичної граматики на третьому році навчання включатимуть групи вправ для:

- формування й удосконалення вмінь оцінювати усне мовлення та локалізувати граматичні помилки;
- формування й розвитку вмінь розробляти серію вправ.

Наведемо приклади вправ для кожної групи обох підсистем.

**A. Підсистема вправ для формування, вдосконалення і розвитку граматичних навичок вживання УС в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь.**

**1. Група вправ для вдосконалення і розвитку граматичних навичок вживання умовних речень трьох типів в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь.**

## Вправа 1.

**Тип вправи:** продуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів об'єднувати мовні зразки у діалогічну єдність на основі запропонованої їм навчально-комунікативної ситуації (НКС) та з використанням умовних речень другого типу.

**Task:**

- You are a correspondent of Ukrainian TV. You have been given a task to interview some students of Great Britain that have arrived in Ukraine. Ask them how they would spend their weekends if they had a lot of money and some spare time.
- You are a student from Great Britain. Answer the correspondent's questions.

*Make use of the cues given below.*

- |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ to be hooked on the Internet</li> <li>▪ to have a great party at home</li> <li>▪ to be at loose end</li> <li>▪ to spend one's spare time to one's heart's content</li> <li>▪ to spend the whole day on the beach</li> <li>▪ to go to Egypt</li> <li>▪ to play computer games</li> <li>▪ to communicate with one's friends on the Internet</li> <li>▪ to go shopping and buy everything according to one's liking</li> </ul> |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## Example.

**Student 1** (a correspondent of Ukrainian television): John, how would you spend your weekend if you had a lot of money and some spare time?

**Student 2** (a British student): Well, I think that if I had spare time and a lot of money, I should be hooked on the Internet.

## Вправа 2.

**Тип вправи:** продуктивна, комунікативна.

**Мета:** навчити студентів створювати власні діалоги на

основі запропонованої їм НКС та з використанням умовних речень другого типу.

**Task:**

- You are a student from Great Britain and you are in Ukraine now on an exchange program. Your Ukrainian friend has invited you to the disco but you have never been to discos in Ukraine. Ask your Ukrainian friend what you would put on, how you would behave yourself so that you can't be embarrassed.
- You are yourself. Invite your British friend to the disco and answer his/her questions.

**2. Група вправ для формування й удосконалення граматичних навичок вживання *The suppositional mood and Subjunctive I* в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь.**

## Вправа 1.

**Тип вправи:** рецептивно-репродуктивна, некомунікативна.

**Мета:** навчити студентів впізнавати й визначати форми *The suppositional mood and Subjunctive I* in subject clauses.

**Task:** Listen to a British student's comments concerning sports activities in the UK. Identify the kind of *The subordinate clauses* and comment on the *Mood* and its form used in these statements.

## Example.

It's important that British teenagers should spend more time playing sports.

It's a complex sentence with the subject clause. The non-perfect suppositional mood "should spend" represents the action as problematic, but not contradicting to reality. It's used after the word denoting importance.

1. It's necessary that you know there is a dart-board in the bar of every English pub and on most evenings you'll find the game of darts being played.
2. It's important that you know about fishing, one of the most popular individual sports in the UK.
3. It's desirable that most fish be put back in the river or lake.
4. It's recommended that you get the information about snooker, the most popular sport on British television.
5. It's necessary that snooker be played with 15 red balls and 6 colored balls and a white cue ball.
6. It's required that snooker players should use cues to remove all the balls from the table in a certain order.
7. It's necessary that you know that the most popular indoor sports in the UK are snooker, darts, squash, badminton, table tennis, billiards.
8. It's desirable that you know that the most popular outdoors sports in the UK are football, fishing, golf, lawn tennis, and cricket.
9. It's necessary that squash be played in a four-walled court.
10. It's recommended that two people play squash with rack-



ets (smaller than for tennis) and a small rather soft rubber ball.

11. It's important that you know that "it's a squash" means "there is not enough place for everyone to fit comfortably in".

## Вправа 2.

**Тип вправи:** репродуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів імітувати речення, які містять The suppositional mood and Subjunctive I in Subject clauses.

**Task:** You are yourself and you are in your English class. Listen to a British student's comments concerning sports activities in the UK and say whether you agree with these statements or not.

1. It's not necessary that a person or team expected to lose be called an "underdog".
2. It's advisable that players with little experience be called "rookies".
3. It's not essential that a person be called a "die-hard fan" if he/she supports a team even if the team loses a lot.
4. It's important that a person be called a "fair-weather fan" if he/she supports a team only when it is winning.
5. It's advisable that the most important person in a team be called most valuable player.
6. It's necessary that the word "runner-up" be used as another word for a person or team finishing second in a competition.
7. It's recommended that gambling shouldn't be an obsession for some adults.
8. It's requested that only 16-year-old and in some cases 18-year-old persons in the UK should be allowed to gamble.

## Вправа 3.

**Тип вправи:** репродуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів створювати висловлювання, які містять The suppositional mood and Subjunctive I in Subject clauses, за допомогою вербальної опори.

**Task:** You are a Ukrainian student and you are in your English class. You are to make a report about rugby, a popular game in the UK. Represent the most necessary information about the game. You may use the following table, made by a British student.

It is It was It will be	necessary essential important imperative required urgent requested	that	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ you know that rugby is especially popular in Wales and the north of England.</li> <li>▪ it should be played with an oval-shaped ball.</li> <li>▪ playing time be eighty minutes.</li> <li>▪ you know that there are two versions of rugby: rugby union and rugby league.</li> <li>▪ everybody understands that the real difference between rugby union and rugby league is a matter of social history.</li> <li>▪ rugby league be seen as a working class sport.</li> <li>▪ rugby union be seen as a game for the middle classes.</li> <li>▪ rugby league be seen as a professional sport.</li> </ul>
-------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------	------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

## Вправа 4.

**Тип вправи:** репродуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів трансформувати речення, що містять дієслово у дійсному способі, у такі, які містять The suppositional mood or Subjunctive I, з метою зробити їх більш офіційними.

**Task:** You are a student and you are in your English class. You are to make a report about cricket, one of the most popular games in the UK. Transform the following sentences so that your statements can sound more formal.

### Example.

It's necessary for you to know that cricket is one of the most popular sports in Britain.

*It's necessary that you know that cricket is one of the most popular sports in Britain.*

1. It's necessary for cricket to be called the English national game.
2. It's required for cricket to be played by two teams of 11 players each.
3. It's urgent for one team to bat and for another team to field.
4. It's important for batsman to guard his "wicket", three rather ridiculous pieces of wood that are pushed into the ground.
5. It's imperative for cricket to be played in summer.
6. It's important that large, level field with good smooth turf is used for cricket.
7. It's essential for everybody to know that cricket is played with great enthusiasm in the countries which were British colonies like Pakistan, Australia, New Zealand.
8. It's essential that women and girls also play cricket.
9. It's essential for the women's World Cup to be held every four years.
10. It's necessary for you to know that when the English say: "that's not cricket" it means, "that's not fair".
11. It's important that everybody knows that "to play the game" means "to be fair".

## Вправа 5.

**Тип вправи:** репродуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів завершувати зразки мовлення з використанням The suppositional mood and Subjunctive I.

**Task:** You are a Ukrainian student and you are discussing the most popular sports in the UK together with your British friend. Express your point of view on the problem. You may start with the following.

1. It's natural that the British...
2. It's necessary that cricket...
3. It's important that rugby union...
4. It's necessary that rugby league...
5. It's urgent that squash...
6. It's desirable that Boat Race...
7. It's natural that fishing...



## Вправа 6.

**Тип вправи:** репродуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів самостійно вживати на рівні фрази The suppositional mood or Subjunctive I in Subject clauses.

**Task:** You are a Ukrainian student and you are in your English class. You are speaking about sport. Listen to a British student's ideas on the mentioned item. Express yourself by making conclusions and comparing sports life in the UK and Ukraine.

### Example.

*Student 1 (a British student):* The Olympic Games have become politically important, and they are an ideal platform for political statements.

*Student 2 (a Ukrainian student):* It's necessary that Olympic Games shouldn't be politically important.

*It's important that Ukrainian sportsmen shouldn't take the political importance of Games into consideration.*

*It's demanded that Olympic Games survive in spite of these barriers.*

1. Gambling has become an obsession for many adults.
2. It's worrying that gambling may lead to smoking, drinking alcohol and taking illegal drugs.
3. Cricket is one of the most popular games in the UK, but the majority of the Ukrainians don't know this game.
4. During the 1970s and 1980s football hooliganism was a serious problem in England.
5. In the UK accidents at professional football matches have led to the decision to turn all the country's football grounds into "all-seater" stadiums.

## Вправа 7.

**Тип вправи:** репродуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів перекладати речення, які містять The suppositional mood or Subjunctive I in Subject clauses, на англійську мову.

**Task:** These are some extracts from a Ukrainian sports journal about football in the UK. Translate them into English and it will help you to express your ideas during a discussion on sport problems.

1. У Британії значна кількість прихильників футболу перестала відвідувати футбольні матчі з 1980-х. Необхідно, щоб ситуація змінилася.
2. Дуже важливо, щоб на футбольні матчі болільники приходили без зброї.
3. Необхідно, щоб нестриманих фанатів не пускали на матчі.
4. Існують і проблеми з фанатами-расистами, які викрикують расистські лозунги під час матчу. Необхідно, щоб уряд та поліція, зокрема, звернули на це належну увагу.
5. У 1980-х було необхідним прийняти певні заходи з метою запобігання життєво небезпечним ситуаціям на стадіонах Великої Британії.
6. У 1980-х було важливим перебудувати стадіони на стадіони нового типу, які схожі на тюрму.

7. Природно, щоб поліція спостерігала за прихильниками футболу за допомогою відеокамер.
8. Паркани і клітки, побудовані на стадіонах, мають певну небезпеку. Адже у разі пожежі необхідно, щоб люди швидко залишили стадіон, а паркани і клітки ускладнюють евакуацію людей.
9. Бажано, щоб батьки не брали своїх дітей на футбольні матчі.
10. Бажано, щоб діти спостерігали за футболом біля телевізорів.

## Вправа 8.

**Тип вправи:** продуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів об'єднувати мовні зразки у діалогічні єдності згідно із запропонованою НКС та з використанням The suppositional mood or Subjunctive I in Subject clauses.

**Task:**

- You are a football fan and your British friend has bought tickets for the football match that will take place in Hillsborough. It's great luck for you but you consider it to be dangerous. Ask your friend whether it's dangerous to go to the football match. If it's so, ask him about necessary precautions.
- You are a student from Great Britain. Invite your Ukrainian friend to the football match and mention necessary precautions.

*You may use the following prompts.*

It's necessary  
It's important  
It's recommended  
It's urgent

not to take any kind of weapon.  
not to curse anybody during the match.  
not to shout yourself hoarse.  
to be calm.  
not to leave a stadium in a hurry.  
not to take alcohol.  
to look "respectable".

### Example.

*Student 1 (a Ukrainian student):* Oh, Nick, thank you very much for your invitation. But I think that it's rather dangerous to go to the football match because of fans' violent behaviour.

*Student 2 (a British student):* There is no need to worry. But it's necessary that you shouldn't curse anybody during the match.

## Вправа 9.

**Тип вправи:** продуктивна, умовно-комунікативна.

**Мета:** навчити студентів об'єднувати мовні зразки у понадфразову єдність згідно із запропонованою НКС та з використанням The suppositional mood or Subjunctive I in Subject clauses.

**Task:** You are a student from Great Britain. You have just returned from the UK where you watched a football match together with your Ukrainian friend. Your group-mates are eager to know your impressions of the match and fans' behaviour. Share your impressions with them; don't forget to mention the precautions which were necessary to take before going to the football match.

*You may refer to the previous exercise for ideas.*



## Вправа 10.

**Тип вправи:** продуктивна, комунікативна.

**Мета:** навчити студентів створювати власні діалоги згідно із запропонованою НКС та з використанням The suppositional mood or Subjunctive I in Subject clauses.

**Task:**

- You are yourself and you are going to attend a summer school of English next year. You are eager to get more information about Britain and British sport in particular. Ask your British friend what it is necessary/ urgent/ requested/ recommended/ advisable that you know about sport in Britain.
- You are a student from the UK and you study in Ukraine. Your group-mate has asked you to share the most important information about sport in the UK. Answer your friend's questions and point out what it is necessary/ urgent/ requested/ recommended/ advisable that he/she know about sport in Britain.

## Вправа 11.

**Тип вправи:** продуктивна, комунікативна.

**Мета:** навчити студентів створювати власні монологи згідно із запропонованою НКС та з використанням The suppositional mood or Subjunctive I in Subject clauses.

**Task:** You are yourself. Your British group-mate has told you about sport in the UK and he/she is interested in sport in Ukraine. Represent the information about sport in Ukraine to your British friend and say what it is necessary/desirable/urgent/advisable/important that he/she know about sport in Ukraine.

**3. Група вправ для вдосконалення й розвитку граматичних навичок вживання УС в усному мовленні студентів та соціокультурних навичок і вмінь (тут подається один зразок вправи).**

## Вправа 1.

**Тип вправи:** продуктивна, комунікативна.

**Мета:** навчити студентів використовувати The suppositional mood or Subjunctive I під час спілкування.

**Task:** You are at the English debating club now and you are discussing students' sport and leisure activities in the USA, the UK and Ukraine.

**First** work in small groups of three or four students. Each group is to discuss:

- 1) peculiarities of students' sport and leisure activities in the USA;
- 2) peculiarities of students' sport and leisure activities in the UK;
- 3) peculiarities of students' sport and leisure activities in Ukraine.

**Then** a representative of each group is to speak summing up the information in his/her group and try to give some advice, recommendations for spending sport and leisure activities in 1) the USA, 2) the UK, 3) Ukraine.

**Б. Підсистема вправ для формування, вдосконалення та розвитку професійно орієнтованих методичних умінь.**

**1. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь оцінювати усне мовлення та локалізувати граматичні помилки (тут подається один зразок вправи).**

## Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів оцінювати усне мовлення та локалізувати граматичні помилки.

**Task:** You are a University teacher. You have asked your students to make up monologues using The suppositional mood or Subjunctive I in complex sentences with the Subject clauses. Listen to a student's monologue. Try to evaluate it and point out grammar mistakes. Use the following scheme and criteria for evaluation:

Points of evaluation	excellent	good	average	bad
Content				
Logical organization of ideas				
Grammar				
Mistakes:				

Дана вправа виконується під час прослуховування монологів.

**Example.**

**Student's monologue:**

If you are really interested in sports in UK, I can give you the most necessary information about it. It's desirable that you should take into consideration that Britons play practically all games but some of them are unknown to Ukrainians. It's advisable that Ukrainians *knew* such games as squash, cricket. They are among the most popular sports. If I were you, I should watch these games and everything would become clear to you. You should know that squash has something in common with tennis. But it's necessary that squash be played in the court with rackets and the rather soft ball. It's urgent that this game be played at least by two players. I would rather you try to play it. It would be fun, I suppose.

The game that is associated with England is cricket that is played by two teams and every team has 11 players. I wish this game were not so slow.

If you stayed in Britain you *will* see a dart-board in every pub. And if you had a desire to compete with somebody, you'd get a lot of pleasure.

You had better know that a great number of Britons are crazy about gambling of any kind. I wish it were not a kind of addiction for many teenagers. And my advice that you shouldn't gamble seems to be reasonable. You had better not gamble lest you waste your money.

Oh, it's high time I were at University. If you had any questions, you could ask me later.



Points of evaluation	excellent	good	average	bad
Content	✓			
Logical organization of ideas	✓			
Grammar		✓		
<b>Mistakes:</b> 1) "knew" is used in the subject clause after the word denoting advice instead of "know/should know"; 2) "will see" is used instead of "would see" in the second type of conditionals.				

## 2. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь виправляти граматичні помилки (тут подається один зразок вправи).

### Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів помічати і виправляти граматичні помилки в усному мовленні.

**Task:** You are a University teacher. You have asked your students to present the information about sports in the UK. Listen to the answers and correct students' mistakes by giving them the right variant.

#### Example.

It's necessary that you to know that football is the most popular game in the UK.

*Student: It's necessary that you know that football is the most popular game in the UK.*

1. It's important that you has known that football has been invented in the UK.
2. It's necessary that you to know that football in the UK is a winter sport.
3. It's important that the British people to be great lovers of sport.
4. It's urgent that a great number of sports clubs to be existed in Britain.
5. It's advisable that you to know that lawn tennis is generally played on a lawn by two or four players, with balls and rackets.
6. It's natural that players of lawn tennis had been both women and men.
7. It's important that archery to be the fast-growing sport in Great Britain.

## 3. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь пояснювати граматичний матеріал (тут подається один зразок вправи). Перед виконанням цієї вправи викладач має пояснити студентам різницю між лінгвістичним правилом, правилом-інструкцією та евристичною бесідою.

### Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів пояснювати граматичний матеріал.

**Task:** You are a teacher of English at the University. According to the Program you are to teach your students to use The subjunctive I in the Subject subordinate clauses. You know that there are three ways of presentation grammar material: 1) with the help of the linguistic rule, 2) with the help of the instruction, 3) with

the help of the heuristic talk. Choose one of these ways of presentation and explain the use of The suppositional mood and Subjunctive I in the Subject subordinate clauses to your students.

Наведемо приклад презентації граматичного матеріалу за допомогою евристичної бесіди, розробленої студентом.

Listen to a British student's comments following the printed text. Pay attention to the underlined sentence.

I spend most of my free time going in for sports. I do a lot of tennis, cricket and squash. Even more I like to gamble. But it's important that I shouldn't waste too much money while gambling. I'm a football fan and very often I go to the stadium with my friends to watch the game. Football hooliganism isn't a great problem now. All the same it's necessary that we be rather careful at the stadium.

*Student (as a teacher):* What kind of sentence is the underlined one: simple or complex?

*Student:* It's a complex sentence.

*Student (as a teacher):* Point out the main clause and the subordinate clause.

*Student:* The main clause is "All the same it's necessary" and the subordinate clause is "we be rather careful at the stadium".

*Student (as a teacher):* What kind of the subordinate clause is it?

*Student:* It's a subject clause.

*Student (as a teacher):* What Mood is used in the subordinate clause?

*Student:* Subjunctive I is used in the subordinate clause.

*Student (as a teacher):* How do we form subjunctive I?

*Student:* The form of Subjunctive I coincides with the form of the bare infinitive.

*Student (as a teacher):* What adjective is used in the main clause?

*Student:* In the main clause an adjective "necessary" is used.

*Student (as a teacher):* What kind of action does this sentence express: real/ unreal/ problematic?

*Student:* It expresses a problematic action.

*Student (as a teacher):* Translate this sentence into Ukrainian paying attention to the forms of the verbs.

*Student:* Все ж таки необхідно, щоб ми були досить обережними на стадіоні.

*Student (as a teacher):* Compare the form of the English verb in the subordinate clause with the Ukrainian one.

*Student:* In English we deal with The subjunctive I while in Ukrainian it's rendered with the help of the particle "б" and The indicative mood.

*Student (as a teacher):* Let's sum up what we got to know about the verb form and the basic function of Subjunctive I. So in complex sentences with the Subject clause The subjunctive I can be used in the subordinate clause after an adjective "necessary" in the main clause. The form of Subjunctive I coincides with the form of the bare infinitive. Subjunctive I expresses a problematic action. Besides you should know that Subjunctive I is



used in Subject clauses after the expressions of necessity or recommendations, such as It is necessary (important, vital, imperative, essential, urgent, advisable, desirable) and after the Passive voice of some verbs expressing suggestion, order, decision, such as It is suggested (proposed, required, demanded, requested, recommended, decided, agreed, determined, arranged).

4. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь складати схеми, таблиці, які відображають структуру складнопідрядних речень підмета з використанням *The suppositional mood and Subjunctive I* (тут подається один зразок вправи).

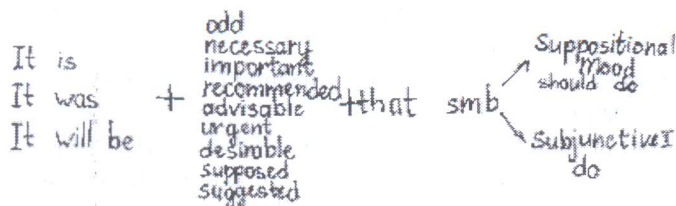
## Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів складати схеми, таблиці, які відображають структуру складнопідрядних речень підмета з використанням *The suppositional mood and Subjunctive I*.

**Task:** You are a teacher at the University. According to the Program you are to teach your students to use *The suppositional mood and Subjunctive I* in the Subject subordinate clauses. You have already explained grammar material to your students but they haven't grasped the idea. Make up a suitable chart of forming and using *The suppositional mood and Subjunctive I* in the Subject subordinate clauses so that your students can understand this grammar phenomenon.

Наведемо приклад схеми, зробленої студенткою.

## Suppositional Mood and Subjunctive I in Subject Clauses



e.g. It's necessary that you should do your homeworks.  
It's desirable that you go in for sport.

5. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь аналізувати речення, які містять *The suppositional mood or Subjunctive I* in Subject clauses (тут подається один зразок вправи).

## Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів аналізувати речення, які містять *The suppositional mood or Subjunctive I*.

**Task:** You are a teacher at the University. You are teaching your students to analyse sentences where *The suppositional mood and Subjunctive I* are used. Analyse the following sentences so that your students can grasp the idea of making the sentence analysis. You may use the following scheme for analysis.

Point out:

- the type of the sentence (simple/complex);
- the main clause, the subordinate clause and a kind of connection;
- mood/moods that is/are used in this sentence;
- the form of the mood;
- the kind of action expressed by the mood.

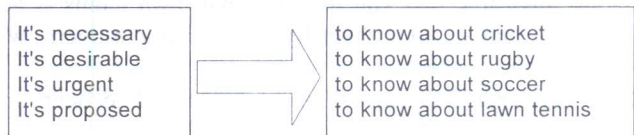
- It's urgent that a person or team expected to lose be called an "underdog".
- It's advisable that players with little experience be called "rookies".
- It's essential that a person should be called a "die-hard fan" if he supports a team even if the team loses a lot.
- It's important that a person be called a "fair-weather fan" if he supports a team only when it is winning.
- It's advisable that the most important person in a team be called most valuable player.

6. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь формулювати завдання до вправ (тут подається один зразок вправи).

## Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів формулювати завдання до вправ.

**Task:** You are a teacher at the University. You are working on the topic "Sports in Great Britain", grammar – "The Use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in the Subject Subordinate Clauses". You are going to do an exercise given in the manual, but there is no task for it because of publisher's misprint. Look through the exercise and make up a task for it.



## Example.

S: Well, first of all it's necessary that you should know about cricket...

7. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь розробляти граматичні вправи.

## Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів розробляти граматичні вправи.

**Task:** You are a University teacher. You are working on the topic "Sports in Great Britain", grammar – "The Use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in the Subject Subordinate Clauses". You have already explained the material and done some assignments given in the manual. But you feel that your students can't imitate and pronounce sentences with the right intonation where *The suppositional mood and subjunctive I* are used in the Sub-



ject subordinate clauses. Try to make up your own exercise helping your students to imitate and pronounce sentences with these grammar structures properly.

Наведемо приклад вправи, розробленої студенткою.

**Topic "Sport in Great Britain"**  
**Grammar: The Use of Suppositional Mood and Subjunctive I in Subject Clauses.**  
**The goal:** to teach students to imitate and pronounce these sentences with the exact intonation.

You are John, a member of British union sports club. At the meeting you are discussing some problems causing your activity. Listen to the utterances of other members and agree or disagree with their statements.

1. It's obligatory that we should not miss our meetings.
2. It's advisable that every member give up smoking.
3. It's urgent that we organise the competition.
4. It's strange that we hadn't won the last competition.
5. It's necessary that a new gym should be done.
6. It's recommended that we should keep to a diet.
7. It's obligatory that we should follow all directions of our coach.
8. It's necessary that we should play cricket, a national British game.
9. It's advisable that we have new uniform.

**Example.** It's necessary that a new gym should be done. - I agree, it's necessary that a new gym for our union sports club should be done.

## Вправа 2.

**Мета:** навчити студентів створювати НКС для навчання вживання The suppositional mood or Subjunctive I в усному монологічному мовленні.

**Task:** You are a University teacher. The topic of your class is "Sports in Great Britain"; grammar – "The Use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in the Subject Subordinate Clauses". You are teaching your students to use this grammar material in spoken production according to the topic. Try to make up a situation that can inspire your students to use this grammar structure in their monologues.

Наведемо приклад вправи, розробленої студенткою.

**Topic "Sports in Great Britain"**  
**Grammar: The Use of Suppositional Mood and Subjunctive I in Subject Clauses.**

**The goal:** to teach students to use this grammar material in spoken production.

**Task:** You are Nick/Kate. You are a teacher of Physical Training at the school. You noticed that your pupils began to miss the classes of PT and you couldn't understand why. So you invited all of them to the classroom and began to solve the question.

Try to explain them that it is necessary, urgent, recommended, advisable, important... that they should attend the classes of PT. Give the reasons. And say that it is really strange that they not do this. In your sentences use the Suppositional mood and Subjunctive I in Subject Clauses.

8. Група вправ для формування і вдосконалення вмінь розробляти серію вправ для навчання вживання The suppositional mood or Subjunctive I в усному мовленні (тут подається один зразок вправи).

## Вправа 1.

**Мета:** навчити студентів розробляти серію вправ для навчання вживання The suppositional mood or Subjunctive I в усному мовленні.

**Task:** You have just graduated from a Pedagogical University and you are applying for a job. You have already been interviewed and now you are supposed to display your skills in teaching. You are to make up your own exercises on the topic "Sport and Leisure Activities in the UK" so that you can form and develop students' ability to use The suppositional mood and Subjunctive I in the subject subordinate clauses for different communicative purposes. The use of visual aids will be appreciated. Don't forget that you are given only 30 minutes for your presentation.

Отже у даній статі ми розглянули систему вправ для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів I-III курсів. На нашу думку, виконання на заняттях з практичної граматики розглянутих вправ сприятиме кращому оволодінню навичками та вміннями, необхідними для студентів у майбутній професійній діяльності. Проте ефективність запропонованої системи вправ вимагає її експериментальної перевірки, проведення якої є завданням подальшого наукового дослідження.

Т.О. Стеченко  
 (Чернігів)

*Real Teachers...*

*... grade papers in the car, in meetings and some have been seen grading papers in church.*

*David Grayson*